

Riječ na promociji knjige Mihaila Miha Vukovića »Srce u noći«

Poštovani,

Večeras imamo divan povod – izlaskom knjige Miha Vukovića – da obnovimo sjećanje na jednog osobitog čovjeka, nemirnog i neumornog intelektualca – buntovnika, borca – pjesnika, čovjeka rijetke postojanosti i dosljednosti – koji je čedo ove naše doline zagrljene i zarobljene kamenim brdima; čedo ovog našeg komada nebeskog plavetnila nad ravnicom; ličnost isklesana među našim ljudima, njihovim vrlinama, manama i surovostima života. Taj snažno utisnuti pečat ove sredine nosio je u sebi do zadnjeg časa i o tome iskreno i snažno posvjedočio i svojim životom i svojim književnim djelom – osbito poezijom.

Mihailo Miho Vuković rođen je u Pažićima 24. januara 1910. godine od oca Radosava i majke Milosave, rođene Vučinić. Pošto je otac poginuo u borbama oko Skadra 1913. godine, brigu o starijem bratu, srednjem Mihailu i mlađoj sestri preuzeila je sama majka. Tako je Mihaila, takoreći, od kolijevke do kraja života (umro je 1946. godine) – pratilo rat. Proživio je, ili bolje reći: propatio je dva balkanska i dva svjetska rata. Pri tome i onaj period od kraja I svjetskog rata do 1941. godine, kada je počeo II svjetski rat ne smatram periodom mira, osobito ne u obespravljenoj i razorenoj Crnoj Gori, i osobito ne za Miha i njegovu generaciju, koja je sve uskogrudosti zaostale sredine i sve surovosti režima neprekidno osjećala na svojim plećima.

Osnovnu školu i Nižu gimnaziju, kakva je tada postojala u Danilovgradu završava ovdje, i već u tim godinama ispoljava veliku ljubav ka književnosti i nesumnjivu literarnu nadarenost što su njegovi profesori brzo zapazili i isticali.

Dozvolite mi da na ovom mjestu napravim jednu malu digresiju i ispričam vam detalj iz života jednog drugog izuzetno obdarenog učenika, skoro vršnjaka Mihaila Vukovića. Pregledajući dokumentaciju Niže gimnazije u Danilovgradu između dva rata, naišao sam na »Upisnice« u kojima su bili svi podaci o đaku i, pored ostalog, i mišljenje razrednog starješine u vidu karakteristike za svakog učenika. Na jednom listu pisalo je sljedeće: »Učenik je odličnog učenja i vladanja, skroman, druželjubiv, omiljen među drugovima, ispoljava sposobnost u svim predmetima, jako puno čita, služi se stranim jezikom – ali je siromah!« Razredni starješina ovo konstatiše iz straha da to siromaštvo ne osujeti njegovo dalje školovanje i ne uguši njegovu nesumnjivu sposobnost.

Srećom to se nije desilo. Riječ je o kasnijem univerzitetskom profesoru, doktoru nauka Vuku Pavićeviću, koji je postao vodeće ime u jugoslovenskoj sociologiji i filozofiji, i jedan od vodećih evropskih etičara.

Nijesam naišao na upisnicu Mihaila Vukovića, ali će on sam kasnije zapisati »Siromašno smo živjeli, ali mislim pošteno...«

To siromaštvo ga je poslije Niže gimnazije odvelo u Bogoslovsku školu na Cetinju, gdje je imao besplatan stan i hranu. Nažalost, zbog mizernih uslova života tamo će početi njegova grudobolja od koje se neće nikada izlječiti. Školovanje na Cetinju je time bilo prekinuto. Plućna bolest koja ga je pogodila u cetinjskoj bogosloviji neće ga napuštati do

kraja života. Ona će pored mnogih drugih teškoća, koje su ga već od đačkih dana snalazile, biti razlog da ode sa ovoga svijeta u svojoj 36-oj godini.

Njegovi intelektualni i stvaralački nemiri i njegov dostojanstven stav i uzdignuto, nepokorno čelo pred svim i svakim, - bili su česti uzrok šikaniranja, istjerivanja iz škole, kasnije i otpuštanja sa neke mršave službe u Sarajevskoj pošti, pa i podozrenja, saslušavanja i hapšenja od strane žandarmerije.

Ne manji razlog za nemilost prema njemu bili su i njegovi stihovi na socijalne teme, brojni tekstovi u novinama i časopisima, koji nijesu bili po volji aktuelnim vlastima.

U jednoj takvoj, u suštini košmarnoj životnoj zbilji, on ne napušta ideju o sopstvenom obrazovanju, pa u tom naporu dospijeva čak do Štipa u Makedoniji, zatim ponovo Podgorica, Nikšić, kasnije Sarajevo i najzad Beograd – gdje završava sedam od osam semestara Pravnog fakulteta. Ni tamo nije prošao bez progona i šikaniranja kao student.

U međuvremenu često boravi u Danilovgradu, okuplja oko sebe napredne mlade ljude i pokreće mnoge kulturne aktivnosti. Prema sjećanju Milutina Martinovića, Vuković čak vrši pripreme da se u Danilovgradu pokrene izdavanje književnog časopisa, računajući pri tome na saradnju grupe intelektualaca iz ove sredine, ali i iz čitave Crne Gore, - no, nije u tome uspio.

Za svo to vrijeme njegova bolest, čas pritajeno, čas jače, otežava njegov grčeviti napor da stvara, da doprinese opštem napretku. Ali on, uprkos svemu stalno piše i angažovano radi.

U to je došla i 1941. godina, planuo je Drugi svjetski rat, i Miho je u prvim redovima boraca za slobodu. U partizanskim jedinicama prošao je teška ratna iskušenja, često na ivici fizičke snage – ali nikad klonulog duha. Možda o njemu kao ličnosti, o njemu kao visoko moralnom i hrabrom čovjeku, najviše govori jedna epizoda između četvrte i pete neprijateljske ofanzive, kada je sa manjom grupom boraca već bio prešao Neretvu i kretao se po vrletima surove planine Prenj. Ne zna se šta je u tom trenutku bilo teže: umor, iscrpljenost, glad, neizvjesnost... a kod Miha još i teška bolest. U tom kretanju im se u jednom trenutku pridružio partizan koji je vodio konja natovarenog sa dvije vreće brašna. Čitava grupa, pa i sam vojnik koji je odgovarao za to brašno, složila se da uzmu malo i naprave kašu, da bi se koliko-toliko okrijepili. Pri tome su svi imali u vidu prije svega Mihovo zdravstveno stanje. Brašno je ionako bilo namijenjeno bolnici.

Jedino je on vrlo energično bio protiv. »Kako je onim drugovima koji leže slomljeni na nosilima, i oni su takođe gladni? Kako je tifusarima? Kakvi bismo mi ljudi bili ako bi nešto takvo uradili?« I od kaše nije bilo ništa.

To je Miho Vuković. I onda kada mu je bilo najteže – čini se – više je mislio na druge. To se, uostalom, tako dobro vidi iz njegovih pjesama.

Nekada davno Alekса Šantić je zapisao: »Mene sve rane moga roda bole!« Čitajući redove koje je ispisivao Mihailo Vuković, meni se čini očiglednim da je i on živio i stvarao sa istim osjećanjem.

Moguće je da Vukovićeva poezija i nije dosegla vrh poetskog izraza, ali je nesumnjivo da po iskrenosti, po dubini osjećanja, po ljudskosti njegove misli, po moralnoj dosljednosti i u poeziji i u životu – on doseže do samih vrhova čovječnosti.

Sve što sam saznao o Mihailu Vukoviću potiče iz zapisa o njemu, kazivanju ljudi koji su ga znali, i mnogih razgovora i opširne prepiske koju sam imao sa njegovim pokojnim bratom Radem, takođe neumornim stvaraocem i istraživačem naprednog učiteljskog pokreta i pedagoške misli Jugoslavije, sa više desetina bibliografskih jedinica koje je ostavio.

Slučaj je htio prije dvadesetak godina prilikom promovisanja knjige Rada Vukovića u Danilovgradu »Napredni učiteljski pokret u Crnoj Gori« sa posebnim osvrtom na Učiteljsku školu koja je radila upravo u ovoj zgradici, - da govorim o njegovom djelu. Pravo je da ga večeras pomenemo, jer je u sebi cijelog života snažno nosio uspomenu na brata sa velikom željom da se jednoga dana objavi ovakva knjiga kakvu imamo pred sobom.

A evo, danas sam imao priliku da govorim i o Mihailu Vukoviću.
I u jednom i u drugom slučaju to doživljavam kao osobitu čast.
Hvala vam.

Momčilo Šaletić